

נא לשבת ונא תשובתך - עיון דיאכרוני בתחבירה ובתפקידיה של המילית 'נא'

רות שטרן

המילית **נא** משמשת בעברית ונפוצה בה למן המקרא ועד ימינו. אף על פי כן סביבתה התחבירית ותפקידיה השתנו מאוד עם התגבשות העברית החדשה. בהרצאה נעסוק בשינויים אלה, תוך התמקדות בשינויים שחלו בה בעברית החדשה ובעברית בתקופה שקדמה לה. נראה כיצד מילית זו הפכה מאיבר קליטי שמשמעותו הסמנטית נתונה במחלוקת ליסוד תחבירי עצמאי שהמודליות של המשפט מוטלת עליו.

נא החלה את דרכה במקרא כאיבר אנקליטי, ללא הטעמה משל עצמה, וגם משמעותה בלשון המקרא נתונה במחלוקת. בלשון חכמים מעמדה התחבירי החל התגמש והיא מופיעה גם במעמד פרוקליטי. בתקופה זו היא הובנה כמילה המביעה בקשה, ומכאן ואילך זו משמעותה בעברית.

למן המאה ה-18 ובעיקר המאה ה-19, בצד הדרך הקלסית, **נא** החלה לשמש פעמים רבות בדרך חדשה: לפניה הופיע פועל עזר מודאלי, כדוגמה **יואיל, יאבה, ייטיב** ולאחריה צורת מקור של הפועל הלקסיקלי, כמו **תואילו נא להודיעני**. נראה כי מן המבנים החדשים הללו התגלגל המבנה המודרני: **נא לפעול**, כמו **נא לשבת**, ללא פועל עזר מודלי לפני המילית **נא**. במבנה זה **נא** לבדה היא המביעה את המודליות של הבקשה, ללא תמיכה של פועל עזר מודלי כפי שנעשה קודם לכן. יתר על כן, בגלל האימפרסונליות הטמונה במבנים אלה, גוון המודליות של המבנה הפך מגוון של בקשה לגוון של הוראה.

שלב נוסף בהתפתחותה של **נא** התרחש בעברית בת ימינו עם יצירתם של צירופים כדוגמת **נא התייחסותך ונא תשובתך**. גם במבנים האלה **נא** היא המביעה את מודליות ההוראה, אך בהם הפועל הלקסיקלי איננו מובע עוד בצורת מקור, אלא בשם פעולה או בשם עצם של ממש. זאת ועוד צירופים אלה מביעים הוראה פרסונלית ולא אימפרסונלית, אך לא באמצעות נטיית הפועל, אלא באמצעות כינויי שייכות החבורים לשם העצם.